

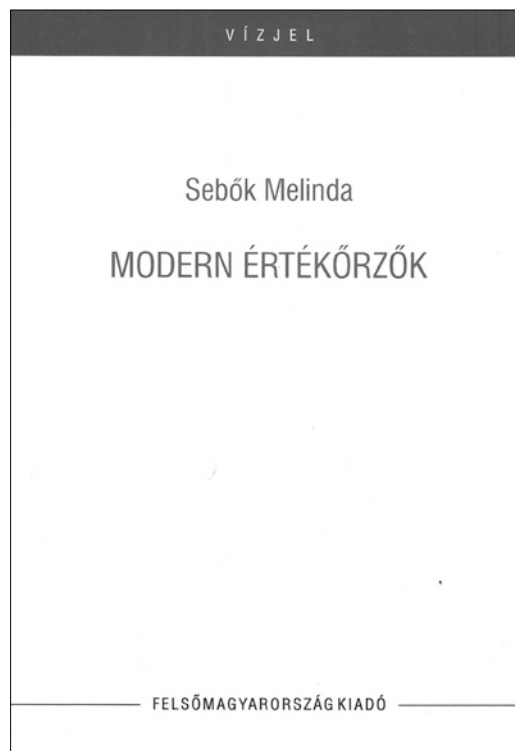
Lajtos Nóra

Varietas dēlectat

Sebők Melinda *Modern értékőrzők*
című könyvéről

„A változatosság gyönyörködtet.”
(Ciceró)

Egy irodalomtudós felkészültségének és komolyságának mércéjével mérve is egy igen magas színvonalú tanulmány- és kritikakötetet vehet kezébe az olvasó: Sebők Melinda legújabb, *Modern értékőrzők* című könyve a fiatalabb irodalomtörténész-nemzedéket reprezentáló, egyben mérték- és példaadó kiadvány. Irodalomszemléletének tágassága, morális-empatikus attitűdje, az alkotókhoz választott interpretációs „iránytű”-je szavatolják írásai hitelességét. Komparatiztikai vonatkozású írásai csak tovább emelik Sebők Melinda könyvének érdemeit, felmutatva ezáltal is a szerző tájékozottságát például az angol irodalomban. A három ciklusba rendezett összesen harminckét írás Babits Mihály „párbeszédei”-től kezdve az 1945 utáni modern magyar irodalmon át közöl hiátustöltő tanulmányokat, majd kritikákat a harmadik évezred irodalomtudományáról és költészetéről. Sebők Melinda az elmúlt közel egy évtized kutatómunkáját igazoló könyvének írásai az Agria, a Hitel, az Irodalomismeret, a Lyukasóra, a Kortárs, a Magyar Napló, a Pannon Tükör, a Stádium, a Tiszatáj, a Vár és a Vigília folyóiratok hasábjain láthattak először napvilágot, valamint konferencia- vagy köszöntő kötetekben. Így viszont az egy csokorba szedett, egymás mellé került szövegek felerősítik a „modern értékőrzők” polifón szolamát. Az első szerkezeti blokkban tehát Babits Mihály lírájáról, levelezéséről és a babitsi életművel folytatott virágzó szövegdialogusokról (Radnóti Miklós, Gabriel Marcel, Kós Károly, Kovács András Ferenc) kapunk széles spektrumú, egyben kultúrtörténeti panorámát.

„A fiatal költő intertextuális játékaiknak teremtő fantáziájával időbeli szakadékokat ível át: mindig más szövegek hatáslélektani párhuzamaival folytat dialógust” (13) – fogalmaz Sebők Melinda, aki a *Levelek Írisz koszorújából* című kötetben vizsgálja a Babits-versek filozófiai kérdésfeltevéseit, az 1909-es versgyűjtemény műfaji-formai sokszínűségét. Részletező komparatiztikai tanulmányában Babits széles látókörű nyelvi tájékozottságára hívja fel az olvasó figyelmét, aki, habár magyar-latin szakon vizsgázik az egyetemen, franciául, németül és angolul is megtanul. Sebők Melinda az angol-amerikai hatást igyekszik felmutatni a babitsi lírában: Shakespeare-t, Byront, Burns-t, Swinburne-t; Kosztolányi méltán nevezhette „magyar Edgar Poe”-nak, de például Whitman híres fűszálmotívuma ott sejlik az *Esti kérdés* zárlatában is létfilozófiai kérdésként, ahogyan az amerikai szerző hömpölygő szabadvers-áradata indukálhatta többek között a *Mozgófényképet*. György Oszkár *Babits, a költő* című tanulmányában ekként menti föl a túlzott világirodalmi hatás vádjával célzott lírikust: „ha idegen

virágokat oltott is a gallyaiba, a maga gyökereivel táplálta, vérevel járta át, és a magáévá forrta ki őket”. Sebők Melinda filológusi kutatómunkájának köszönhetően tekinthetünk bele a fent nevezett, eddig ismeretlen, csak kéziratárban elérhető Babits-tanulmányba, amelyről kutatása bizonyítékként kézirat fényképfelvételt is közöl könyvében a szerző. György Oszkár fordítói tevékenységéről szól soron következő írásában Sebők Melinda, melynek címe is elég beszédes: *György Oszkár Baudelaire-fordításai egy el nem küldött Babits-levél nyomában*. Érdekességként meg tudhatjuk például, hogy a *Fleurs du Mal* hetven szonettjéből csupán négy nevezhető teljesen szabályosnak, György Oszkár viszont mindvégig törekedett a petrarcai forma betartására. Babits 1927–1929-es termékeny (*Halálfiái, Az írástudók árulása, Az istenek halnak, az ember él*) és mozgalmas időszakára (Baumgarten Alapítvány kurátora, Dante-fordítása, Nyugat szerkesztése, Esztergom kulturális életében való tevékenykedése) hívja fel a figyelmet Sebők Melinda.

Az Illyés-költészet korai szakaszáról, Illyés Gyulának Babitscsal való találkozásáról, a Nyugatban történő publikációiról, munkatársi kapcsolatukról szól a soron következő tanulmány, miközben a Válasz és a székesfehérvári Vár című folyóiratok is belépnek az illyési életmű vérkeringésébe, hogy hírt adjanak a „szép pannon táj és szülőföld és a haza szeretetéről is.” (76) A Vár főszerkesztője, a franciás műveltségű Jankovich Ferenc átfofó Babits-tanulmányát közli Sebők Melinda 1938-ból, melyben élményszintű szerephez jut a dunántúli műveltséganyag jelenléte mindhármuk – Babits, Illyés, Jankovich – életművéből.

Sebők Melinda részösszefoglaló Weöres-tanulmányában a költő pályakezdésétől a Vár című folyóirattal való kapcsolatáig kapunk képet: 1929 és 1941 között 64 verse jelent meg Weöresnek a Nyugat hasábjain, majd az 1938-ban induló Vár jeles munkatársa lesz. Babits és Radnóti hiánypótló levelezéséből kaphatunk szellemi ízelítőt a következő ígért tanulmányban, amelyben Sebők Melinda

kötetről kötetre haladva mutatja be Radnóti Miklós szemléletváltását a „babitsi hagyomány útján”.

A francia egzisztencialista szerző, Gabriel Marcel és Babits hitéről szóló írásban a következő összegzés olvasható: „Marcel és Babits eltérő égtájak levegőjéből ugyan, de hasonló műveltséganyagot szívott magába [...] Bár Bergson filozófiája és a világháború rettenete kellett ahhoz, hogy egzisztenciális kérdések foglalkoztassák őket [...], a vallásos hit által teljesítették erkölcsi küldetésüket.” (114)

Sebők Melinda soron következő, hiánypótló tanulmánya Kós Károly és Babits kapcsolatát részletezi; filológiai tudástárát a tárgyról Kós Károly eddig kiadatlan leveleivel igazolja. A Baumgarten-díjjal is kitüntetett Kós Károlyt a mindenkori „tisztelet és hála” kötötte többek között pályatársához.

Az első szövegblokkot Babits és Kovács András Ferenc szellemi párbeszédét tartalmazó írás zárja. A tanulmányíró és egyetemi oktató aspektusából szemlélve Sebők Melinda számos „intertextuális játék”-ra invitálja az olvasót, amikor a negyedik Forrás-nemzedék kimagasló teljesítményű életművét magának tudható Kovács András Ferenc babitsi „nagyversek”-újraírását elemzi (pl.: *Babitsolás, Messzebb... messzebb...*).

Az 1945 utáni modern magyar irodalom széleskörű tablóját kapjuk Sebők Melindától könyvének második fejezetében, ahol Rónay Györgyről, Pilinszky Jánosról, Nagy Lászlóról, Fodor Andrásról, Takáts Imréről, Csoóri Sándorról, Orbán Ottóról, Konrád Györgyről és Mészöly Miklósról nyújt izgalmas irodalomtörténeti-esztétikai írásokat, tartalmas, filológiai precízségű műelemzéseket.

Rónay Györgyről kitűnő pályaképet kaphatunk; dolgozatában főképp a tanulmány- és műfordítás kötetekkel jelentkező irodalmár igen magas színvonalú munkásságáról szól Sebők Melinda, majd a „csönd talapzatán” született létösszegző versek gyűjteménye, a *Téltetemő* elemző bemutatását közvetítő írás olvasható, amelyből kiderül többek között az is: a csöndben Rónaynál nem a végső számadásban való elnémulás gesztusa íródik újra,

sokkal inkább a transzcendens kimondhatatlanságának alakzata.

Szintén két kiváló dolgozat erejéig találkozhat az olvasó Pilinszky János minimalista költészetének felmutatásával: a *Négysoros* lexéma szintű, mélyreható elemzése és az *Ez lesz* című, háromsorosra redukált változatának interpretációja nemcsak önálló versekként olvasandók, hanem mindig az adott Pilinszky-kötevekben (*Harmadnapon*, *Szálkák*) betöltött helyi értékük szerint. Pilinszky *Ez lesz* című költeményének faksimiléje, amelyen jól nyomon követhetők az alkotói fázisok, Sebők Melinda könyvének épp központi helyére került.

Transzcendens távlatokat nyit Sebők Melinda soron következő dolgozatában, amelyben a Pilinszky-Rónay líra hatása érhető tetten többek között Kovács András Ferenc, Orbán Ottó, Takács Imre, Turczai István, Beney Zsuzsa, Nagy Gáspár, Petri György, Vasadi Péter egyes költeményeiben.

Majd Nagy László portréverseiről (*A fekete költő*, *Csontváry*, *Bartók és a ragadozók*, *József Attila!*) ad szintetizáló elemzést a szerző: „Nagy László portréversei olyan ars poetica érvényű önarcképek, amelyekben a művészi léthelyzet tragikuma, küldetéses sorsa a költői beszédmódok különböző változataiban jut kifejezésre.” (183)

Az 1945 utáni dunántúli költőnemzedék (Nagy László, Takács Imre, Fodor András) Bartók-élményeiről szól Sebők Melinda egymásra épülő portréorozata, amelyben a fenti szerzők „a folklór erezetén át jutnak el az európai kultúra azon művészeti tájaira, amelyben megtalálják a kor ideológiájával szemben is időtálló etikai-esztétikai értékeket.” (190)

Takács Imre költészetének egyediségére fókuszáló tanulmányában a költői pályafutás legfőbb állomásait is jelző verseket veszi számba, miközben a művészportrékban megverseltek létproblematikáját járja körül. Így kerülnek írása homlokterébe a *Négysoros* „lírai önarcképe” mellett a *Kőangyal*, *Bartók*, *A költő emlékére* (József Attila), *A tengerparti sétalovaglás* (Csontváry emlékére), *Berzsenyi bánatára*, *Babits* című költemények.

Ugyanazzal az irodalomtörténeti elhivatottsággal nyúl Csoóri Sándor nemzeti sorsjelképeket vizsgáló lírájához Sebők Melinda, mint azt eddigi színvonalas tanulmányaiban. Habár írásának elején egyes versdarabok elemzését tűzi ki célul (pl. *Anyám fekete rózsa*, *Idegszálai-val a szél*, *Hó emléke*), sikerül teljes panorámáját adni választott költője népből és nemzetben egyaránt gondolkodó lírájának, miközben utolsó bekezdésében az esszéista Csoórirra is emlékezik.

Humor, játék és irónia Orbán Ottó gyermekverseiben címmel közöl figyelemfelkeltő tanulmányt. Ez főképp abban áll, hogy számos idézettel illusztrálja a költő miniatűr mondókáiban, verseiben fellelhető pergő ritmikusságot, táncritmusos zeneiséget: „Csirr, Csörr, / döm, döm, döm – / nincsen szebb tánc / a földön! // [...] Tipegek, topogok, / padlón kopogok, / csoszogok is szaporán, / röpdös a rokolyám.” (*Csörgőstánc*)

Konrád György *A látogató* (1969) című művének rövid recepciótörténeti áttekintése után Sebők Melinda a regény műfaji határkérdéseit veszi számba (regényköltészet, szociográfia, társadalomkritika, mozaikos önéletírás); majd a műben irodalmi párhuzamokkal is tetten érhető állatmetaforikát (pl. Kafka: *Az átváltozás*, Steinbeck: *Egerek és emberek*) és a ketrec-sorsra ítélt „szereppáros” (T. és Ferike) kényszertúlélési léttapasztalatát sűríti a regény mondanivalójába, mely szerint: „Ideje van a születésnek, és ideje van a meghalásnak.” „Utca a Moszkva tértől keletnyugatra, enyhén *emelkedik*, keresztezi a Városmajor utcát, meredek kapaszkodóval folytatódik tovább.” [...] „A kertkapunál mélyet szívunk a friss levegőből, megindulunk *lefelé*, és néhány perc múlva *lent* vagyunk a Moszkva térnél...” (kiemelések tőlem: L. N.) Mészöly Miklós *Film* című regényének nyitó- és zárómondatai közé ékelődik az a mozaikszerű, töredékes elbeszélőstruktúra, amelyben a testbe írt történelmi emlékezet színreviteléről is olvashatunk Sebők Melinda nagy ívű tanulmányában.

A harmadik fejezet írásai mintegy kritikai medáliákként ékeskednek Sebők Melinda könyvének végén. Ismét Babitstól indul el: a

költő 1918–1919-es levelezéséről olvashatunk, amelyet Sipos Lajos rendezett sajtó alá (2012); összesen 524 levél szól erről a sorsdöntő időszakról. A háborúellenes Babits nézőpontja érvényesül ezekben a néhol esszéisztikus igényességű kordokumentumokban. Kiderül továbbá az is, hogy alig három hónapot töltött az egyetemi katedrán Babits, ahol többek között Ady-szemináriumokat is tartott. Talán kevesen tudják, hogy Szabó Lőrinc miatta iratkozott át a Műegyetemről a Bölcsészettudományi Karra. Sebők Melinda kritikájának második fele olyan kedvcsináló kérdésekkel kecsegteti az olvasójelölteket, mint pl.: milyen programokra invitálta Csinszka a költőt, vagy milyen rajzokat küldött a frontról Moholy-Nagy László.

Egy szintén hiánypótló könyv szakavatott ismertetőjeként jelenik meg előttünk a recenzius Sebők Melinda. *Az ismeretlen Rónay György* (szerk. Rónay László, 2014) válogatott gyűjteményes kötetből (amely tanulmányokat, esszéket, leveleket, interjúkat is közöl) kiderül, hogyan lehet eljutni a kakucsí Értől a Nyugat-Óceánig.

„Az emberi minőségnek nincs mérete [...], csak mélysége és magassága. Bárhol születik: köt és emel [...] a bennünk lévő – s a felettünk húzódó értékekhez” – fogalmazza meg a nemzeti hovatarozást, a kisebbségi létvállalást Bertha Zoltán. Az erdélyi irodalom kincsebányója egyik legszakavatottabb ismerőjének könyvéről szól kritikájában Sebők Melinda. *Az Erdély felé* (2012) című tanulmány- és recenziókötetben nemcsak a Forrás-nemzedék tagjairól, illetve második hullámának alkotóiról olvashatunk, hanem a napjainkban napvilágot látott értékes monográfiákról is (Sipos Lajos: *Tamási Áron*, Széles Klára: *Lászlóffy Aladár*).

Simek Valéria 2013-as *Csillagporos utakon* című verseskötete nem más, mint bakonyi tájfestés lírai ecsetvonásokkal. A néhol el-elrévedő költői szubjektum egy erős motívumhármásban talál mindig önmagára: a csillag, a por és az út szimbolikusságában.

A teológus költő, Szegedi Kovács György *Enyhítő körülményekéről* (2014) így ír a könyv kritikusa: „Bár Szegedi Kovács szemlélete meg egyezik a keresztény metafizikus költők világképével, a líráján átsugárzó misztikus hang [...] eredeti, egyéni lírai világot mutat.” (248)

Román Károly székesfehérvári tudós tanár *Tallózás az irodalomban* (2014) című könyvének homlokterében a horatiusi aurea mediocritas létszemlélete áll. Csanádi Imréről, Fodor Andrásról, Takáts Imréről, Péntek Imréről fest arcképvázlatokat, valamint Pécsi Györgyi filológiai precízsgű Kányádi-monográfiájáról ad átfogó recenziót.

Bakonyi István az idén 75. születésnapját ünneplő Serfőző Simonról írott kismonográfiájáról (2012) is értekezik Sebők Melinda, amelyben megkerülhetetlen a szerző írói pályájának csúcspontját jelölő *Gyerekidő* elemző bemutatása.

Káliz Sajtos József harmadik verseskötete, a *Hitem, világom* (2015) zárja Sebők Melinda rangos kötetét. Az úgynevezett „álarcos” verseiben a római kor legkiválóbb mesterének, Ovidiusnak az alakjába bújva ad hírt a világ megértés nehézségeiről, miközben az elődök és kortársak megidézése, a nemzeti és nemzedéki sorskérdések mellett sem megy el a költő.

Sebők Melinda gyűjteményes köteté mind megkomponáltságában, mind értékrelevanciájában példaértékű kiadvány, amely az irodalomtörténetbe betagozódó, lezárult vagy még nyitott életműveket magas színvonalon képes megszólaltatni. Írásainak titka magában a választott témáiban rejlik, amelyekbe a népi-nemzeti identitás, a keresztény-humánus tradíció éppúgy belefér, mint a lokalitást-szociális érzékenységet hordozó művek görcső alá vétele. Ebben a tematikus sokszínűségben mégsem vesz el az olvasó, sőt méltán mondható el a *Modern értékörzőket* olvasva: „változatosság[a] gyönyörködtet”.

(Felsőmagyarország Kiadó, 2017)